

Lääkebarometrin mukaan lääkkeiden hankinta apteekista sujuu helposti

Jani Ruotsalainen, Johanna Jyrkkä, Katri Hämeen-Anttila / Kirjoitettu 11.8.2020 / Julkaistu 11.9.2020

Fimean Lääkebarometri 2019 -kyselyn mukaan enemmistö suomalaisista kokee lääkkeiden hankinnan olevan vaivatonta. Puolet suomalaisista voisi ostaa lääkkeensä verkkopalvelusta. Itsehoitolääkkeitä pidetään tehokkaina, mutta niiden käyttöön liitetään myös riskejä.

Suomalainen terveys- ja lääkepolitiikka korostaa potilaan vastuuta omasta hoidosta erityisesti pitkäaikaissairauksien omahoidossa ja itse hoidettavien oireiden hoidossa. Yleisin itsehoidon muoto on itselääkintä. Suomessa reseptilääkkeiden lisäksi myös itsehoitolääkkeet on hankittava apteekista. Ainoastaan tupakasta vieroittautumiseen tarkoitettuja nikotiinikorvaushoitovalmisteita saa myös päivittäistavaraupoista. Tässä artikkelissa raportoidaan Lääkebarometri 2019 -väestökyselyssä selvitetty väestön mielipiteet lääkkeiden ostopaikoista ja itsehoitolääkkeistä.

Lääkebarometri on kahden vuoden välein toteutettava väestökysely, jonka avulla selvitetään suomalaisten näkemyksiä lääkkeistä. Kyselyn toteutus ja perustulokset on kuvattu erillisissä raporteissa. Tämän artikkelin taulukoissa täysin tai jokseenkin samaa mieltä olevia vastaajia on verrattu täysin tai jokseenkin eri mieltä oleviin vastaajiin. Itsehoitolääkkeitä koskevien väittämien jakaumia on verrattu Fimean vuonna 2014 toteuttamaan väestön näkemyksiä itsehoitolääkkeistä selvittäneeseen kyselyyn.

Valtaosan mielestä lääkkeiden hankkiminen sujuu helposti

Lähes kaikki vastaajat kokivat, että apteekkeja on riittävän lähellä, mikä mahdollistaa lääkkeiden vaivattoman hankinnan (taulukko 1). Vastaajista 42 % ostaisi mieluummin itsehoitolääkkeensä päivittäistavarakaupasta kuin apteekista, miehet useammin kuin naiset. Naiset ovat olleet useammin tilanteessa, jossa eivät ole saaneet hankittua tarvitsemaansa lääkettä, koska apteekki on ollut kiinni. Apteekin aukioloajat ovat olleet useammin este lääkkeen hankinnalle 18–39-vuotiailla kuin heitä vanhemmilla.

Suurin osa (83 %) vastaajista asioi mieluummin apteekissa itse kuin apteekin verkkopalvelussa, mutta puolet vastaajista voisi kuitenkin ostaa lääkkeet apteekin verkkopalvelusta. Vanhimmat, 65–79-vuotiaat olivat harvemmin kiinnostuneita verkkoasioinnista kuin heitä nuoremmat.

Taulukko 1. Mielipiteet lääkkeiden ostopaikoista Lääkebarometri 2019 -kyselyssä

Väittämä**	Täysin tai jokseenkin samaa mieltä					
	Naiset % (n)	Miehet % (n)	18–39 vuotta % (n)	40–64 vuotta % (n)	65–79 vuotta % (n)	Yhteensä % (n)
Apteekkeja on riittävän lähellä, jotta saan lääkkeeni vaivattomasti (n = 2088)	96 (1103)	96 (891)	94 (593)	96 (971)	97 (430)	96 (1994)
Asioisin mieluummin itse apteekissa kuin tilaisin lääkkeeni apteekin verkkopalvelusta (n = 1946)	84 (899)	82 (716)	76 (438)	82 (777)	95 (400)*	83 (1615)
Voisin ostaa lääkkeeni apteekin verkkopalvelusta (n = 1922)	52 (545)	53 (459)	67 (394)	52 (490)	31 (120)*	52 (1004)
Ostaisin mieluummin itsehoitolääkkeeni päivittäistavarakaupasta kuin apteekista (n = 1844)	38 (385)	48 (393)*	41 (231)	44 (400)	39 (147)	42 (778)
Olen usein ollut tilanteessa, jossa olisin tarvinnut lääkettä, mutta apteekki on ollut kiinni (n = 2042)	22 (252)	16 (142)*	31 (189)	18 (181)	6 (24)*	19 (394)
Lääkkeiden hankinta on vaikeaa vähäisten ostopaikkojen vuoksi (n = 2046)	6 (63)	7 (60)	8 (47)	6 (57)	4 (19)	6 (123)

* Tilastollisesti merkitsevä ero (p < 0,05): täysin/jokseenkin samaa mieltä vs. täysin/jokseenkin eri mieltä,

** Sisällytetty vastaajat, jotka ovat täysin/jokseenkin samaa tai täysin/jokseenkin eri mieltä väittämästä

Itsehoitolääkkeiden koetaan olevan tehokkaita mutta niiden käyttöön liitetään riskejä

Suurempi osuus (63 %) suomalaisista pitää itsehoitolääkkeitä tehokkaana kuin vuonna 2014 toteutetussa väestökyselyssä (56 %). Naiset luottavat niiden tehoon useammin kuin miehet. Vanhimmat puolestaan epäilevät itsehoitolääkkeiden tehoa selkeästi useammin kuin heitä nuoremmat (taulukko 2).

Itsehoitolääkkeitä pidetään vaarattomina niin kauan kuin noudatetaan ohjeita (75 %), mutta silti lääkkeiden käyttöön liitetään myös riskejä. Miehet liittävät ohjeenmukaiseen itsehoitolääkkeiden käyttöön useammin riskejä ja pyrkivät hoitamaan vaivansa useammin ilman itsehoitolääkkeitä kuin naiset (taulukko 2). Itsehoitolääkkeiden haittavaikutuksista on huolissaan 43 % vastaajista, mikä on selkeästi enemmän kuin vuoden 2014 kyselyssä (25 %). Naiset ovat huolissaan haittavaikutuksista useammin kuin miehet.

Erityisesti vanhimmat pitävät itsehoitolääkkeitä useammin vaarattomina ohjeiden mukaan käytettynä kuin heitä nuoremmat. Vanhimista suurempi osuus on myös sitä mieltä, että itsehoitolääkkeitä tulisi käyttää vain terveydenhuollon ammattilaisten suosituksesta ja heitä myös haittavaikutukset huolestuttavat useammin kuin nuorempia.

Taulukko 2. Mielenpiteet itsehoitolääkkeistä Lääkebarometri 2019 -kyselyssä

Väittämä**	Täysin tai jokseenkin samaa mieltä					
	Naiset % (n)	Miehet % (n)	18–39 vuotta % (n)	40–64 vuotta % (n)	65–79 vuotta % (n)	Yhteensä % (n)
Itsehoitolääkkeet ovat vaarattomia niin kauan kuin noudatetaan ohjeita (n = 1964)	74 (810)	76 (661)	82 (504)	74 (714)	66 (253)*	75 (1471)
Itsehoitolääkkeillä on riskinsä, vaikka noudattaisi pakkauksen ohjeita (n = 1866)	76 (786)	70 (583)*	75 (430)	72 (660)	74 (279)	73 (1369)
Pyrin hoitamaan vaivani muuten kuin itsehoitolääkkeillä (n = 1900)	61 (633)	70 (603)*	63 (359)	61 (560)	76 (317)*	65 (1236)
Itsehoitolääkkeet ovat tehokkaita (n = 1606)	72 (652)	52 (362)*	78 (408)	64 (503)	35 (103)*	63 (1014)
Itsehoitolääkkeitä tulisi käyttää ainoastaan lääkärin, hoitajan tai apteekkihenkilöstön suosituksesta (n = 1916)	51 (537)	48 (412)	41 (238)	47 (440)	67 (271)*	50 (949)
Itsehoitolääkkeiden haittavaikutukset huolestuttavat minua (n = 1811)	45 (455)	40 (317)*	34 (196)	42 (362)	59 (214)*	43 (772)
Itsehoitolääkkeet ovat vaarattomia riippumatta siitä, miten niitä käytetään (n = 1950)	4 (47)	7 (64)*	6 (36)	6 (53)	6 (22)	6 (111)

* Tilastollisesti merkitsevä ero ($p < 0,05$): täysin/jokseenkin samaa mieltä vs. täysin/jokseenkin eri mieltä,

** Sisällytetty vastaajat, jotka ovat täysin/jokseenkin samaa tai täysin/jokseenkin eri mieltä väittämästä

Lääkkeitä ollaan valmiita hankkimaan verkosta. Tämän tutkimuksen perusteella suomalaiset ovat tyytyväisiä itsehoitolääkkeiden saatavuuteen. Vuoteen 2014 verrattuna itsehoitolääkkeet ovat nyt useamman mielestä tehokkaita ja samaan aikaan huolet itsehoitolääkkeiden haittavaikutuksista ovat lisääntyneet.

Suurin osa vastaajista ilmoitti asioivansa mieluummin apteekissa kuin apteekin verkkopalvelussa, mutta puolet vastaajista kuitenkin ilmoitti, että voisi ostaa lääkkeitä apteekin verkkopalvelusta. Kysely toteutettiin syksyllä 2019 ennen koronapandemiaa, jonka aikana verkkopalvelujen käyttö kaikilla toimialoilla on lisääntynyt. Tulevaisuudessa on mielenkiintoista nähdä, kuinka laajasti ja pysyvästi ostokäyttäytyminen muuttuu lääkealalla. Joka tapauksessa verkkopalvelujen käyttö tulee lisääntymään, mikä näkyy myös tämän selvityksen tuloksissa: 18–39-vuotiaat olivat huomattavasti useammin valmiimpia ostamaan lääkkeitä apteekin verkkopalvelusta kuin 65–79-vuotiaat.

Tulosten perusteella nuoret pitävät itsehoitolääkkeitä vaarattomina useammin kuin iäkkäämmät vastaajat, mikä vastaa tilannetta vuonna 2014. Itsehoitolääkkeiden käyttöön liittyy monenlaisia riskejä, mukaan lukien päällekkäiskäytön ja yhteisvaikutusten mahdollisuus reseptilääkkeiden kanssa. Turvallinen itselääkintä edellyttää, että lääkkeen käyttäjä saa riittävästi tietoa oireistaan ja itsehoitolääkkeen sopivuudesta hänen muuhun lääkehoitoonsa. Itsehoitolääkkeiden käyttö on turvallista oikein käytettynä, mutta edellyttää sitä, että lääkkeen käyttäjä tuntee lääkkeensä käyttöohjeet ja tietää kauanko sen käyttöä tulee jatkaa. Lääkkeen oikean ja turvallisen käytön varmistaminen on apteekkien ydintehtävä myös itsehoitolääkkeitä toimittaessa.

Jani Ruotsalainen

FM
Tutkija, Fimea

Johanna Jyrkkä

FaT
Tutkija, Fimea

Katri Hämeen-Anttila

FaT, dosentti
Tutkimus- ja kehittämisspäällikkö, Fimea

KIRJALLISUUTTA

Hämeen-Anttila K, Mäntylä A, Jyrkkä J, Enlund H. Väestön näkemyksiä itsehoitolääkkeistä - saatavuus, riskit ja tiedon saanti. Fimea kehittää, arvioi ja informoi - julkaisusarja 1/2014. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea, 2014.

Jyrkkä J, Ruotsalainen J, Hämeen-Anttila K. Lääkebarometri 2019. Lääkehoito hallussa? Fimea kehittää, arvioi ja informoi - julkaisusarja 1/2020. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea, 2020.

Kansallinen itsehoitolääkeohjelma. Fimea kehittää, arvioi ja informoi - julkaisusarja 1/2015. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea, 2015.

Kurko T. ym. Itsehoitoasiakas tarvitsee neuvontaa. Siis! Lääketietoa Fimeasta 1/2012.

Salminen O, Tuominen RK. Itsehoitolääkkeet osana lääkehoitoa - tunnistammeko riskit? Duodecim 2018; 134(20):2024–30.

Sarnola K, Hämeen-Anttila K, Jyrkkä J. Lääkebarometri 2019. Aineistonkeruu ja tutkimusseloste. Fimea kehittää, arvioi ja informoi - julkaisusarja 8/2019. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea, 2019.